

Türk Anayasa Hukukunda Silahlı Kuvvetlerin Yurt Dışına Gönderilmesine Dair Tezkereler

*Baran Kuşoğlu**

Özet

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verilmesi siyaseten çok önemli kararlardır. Bu kararların hukuksal temellerinin sağlam olması gerekir. Demokrat Parti Hükümetinin Kore’ye asker gönderme kararının TBMM dışında alınmış olması 1961 Anayasası yapılırken göz önünde bulundurulmuştur. Silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesine ilişkin karar süreci ayrı bir maddede düzenlenmiştir. Bu düzenleme 1982 Anayasası’nda da yer almış ve fakat maddeye ikinci bir fıkranın eklenmesi suretiyle silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde cumhurbaşkanına yetki tanınmıştır. TBMM’nin Bakanlar Kurulu’na asker gönderme ve bulundurma izni verirken dikkate alması gereken milletlerarası hukukun meşru saydığı

* TBMM Yasama Uzmanı, Araştırma Hizmetleri Başkanlığı.

haller hususu 1 Mart 2003 tarihli tezkerenin görüşülme sürecinde ihtilaf konusu olmuştur. Bu nedenle, yeni anayasa çalışmaları yapılırken milletlerarası hukukun meşru saydığı haller net bir şekilde belirtilmeli ve yeni anayasa metnine konulmalıdır.

Abstract

The decisions of dispatching Turkish Armed Forces abroad and allowing foreign armed forces to be stationed in Turkey are politically important. The legal bases of these decisions ought to be sound. The decision of Democrat Party Government to dispatch Turkish Armed Forces to Korea taken outside Turkish Grand National Assembly was considered while making the 1961 Constitution. The decision process of dispatch in armed forces abroad was adopted in a specific article. This regulation has featured in the 1982 Constitution. However, in unavoidable case of immediately deciding to use armed forces, the President of the Republic has been authorized by adding a paragraph to the article. The issue of situations deemed legitimate by the international law that Turkish Grand National Assembly has to take into account while granting to the Council of Ministers a permission to dispatch and station armed forces was disputed during the negotiations of the 1 March 2003 Bill. Hence, the cases deemed legitimate by the international law should be clarified and written in the new constitution.

Giriő

Türkiye’de dış politika konuları her ne kadar partiler üstü görülse de Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verilmesi siyasal partiler arasında en hararetli tartışmalara sahne olmuştur. Kore Savaşı’na asker gönderilmesinden Çekiç Güç’ün görev süresinin uzatılmasına, 1974 Kıbrıs harekâtından Irak’ın kuzeyine yönelik sınır ötesi operasyonlara ve 1 Mart tezkeresinden günümüzdeki Libya müdahalesine kadar birçok kez kamuoyu bu konuları tartışmıştır. Konunun Anayasa hukukuna girmesi de Türkiye’nin bir dış politika kararıyla (Kore Savaşı’na asker gönderilmesi) ilgili tartışmaların ardından ilk kez 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. 1982 Anayasası da silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin yurtda bulunmasına yönelik bir düzenlemeye yer vermiştir.

1961 ve 1982 Anayasalarında konuya yönelik düzenlemelerin yer alması beraberinde hukuki tartışmaların bitmesini getirmemiştir. İzin konusunda yetkinin TBMM’de olacağı hususu anayasa maddesi haline geldikten sonra yetki konusundaki tartışmalar sona ermişse de “milletlerarası hukukun meşru saydığı haller” ibaresi nedeniyle özellikle 1 Mart tezkeresi tartışmaları esnasında bu meşru hallerin nasıl belirleneceği veya neler olduğu ihtilaf konusu olmuştur.

Söz konusu ihtilaftan yola çıkarak bu çalışmada silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına ilişkin tezkerelerin Türk Anayasa hukukunda yer almasına ilişkin süreç ele alınmakta ve “milletlerarası hukukun meşru saydığı haller” hususu meşruiyet sorunsalı olarak incelenmektedir.

1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurt Dışına Gönderilmesine İlişkin Tezkereler, Yasal Süreç ve Yargısal Denetim

1.1. Tezkere Kavramı

Tezkere “bir iş için izin verildiğini bildiren resmi kağıt” anlamına gelmektedir.¹ Tezkere sözcüğü 1982 Anayasasında yer almamaktadır. Ancak, TBMM İçtüzüğü’nün Gelen Kağıtlar Listesi’ni düzenleyen 51’inci maddesinde tezkere ifadesi geçmektedir.² Bu madde herhangi bir tanım içermemekte sadece resmi tezkerelerin Gelen Kağıtlar Listesi’nde yayımlanacağından bahsetmektedir. Uygulamadan yola çıkarak bir tanım yapılacak olursa T.C. Cumhurbaşkanlığı, TBMM Başkanlığı, Başbakanlık, Komisyon Başkanlıkları ve milletvekilleri tarafından resmi olarak gönderilen ve TBMM Genel Kurulu’nun bilgisine veya onayına sunulması gereken yazışmalar “tezkere” olarak adlandırılabilir.³

1.2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurt Dışına Gönderilmesine İlişkin Yasal Süreç ve Yargısal Denetim

Türk hukukunda silahlı kuvvetlerin ülke dışına gönderilmesi, Bakanlar Kurulu’nda tüm bakanlarca imzalanan ve TBMM’den bu yönde izin talebini içeren bir tezkerenin Başbakanlık tarafından TBMM Başkanlığı’na sunulması ve bu tezkerenin TBMM Genel Kurulu’nda görüşülüp oylanması sonucunda alınan karar ile gerçekleşmektedir.⁴ Bu kararlar, Meclis kararı niteliğinde-

¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 2005, s.1972.

² İrfan Neziroğlu, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008, s.413.

³ Idem.

⁴ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 2003, Yetkin Yayınları, s.218.

dir⁵ ve yasama organının yürütme organıyla ilişkilerine dair kararlardan birine örnek teşkil etmektedir.

Silahlı kuvvetlerin yurt dışına yollanması kararları mahiyetleri gereği siyasi tercih ve takdire dayandıklarından Anayasa Mahkemesi'nin yargısal denetimi dışındadır.⁶ Nitekim Anayasa Mahkemesi, 18'inci yasama döneminde ana muhalefet partisi SHP'nin TBMM'nin yurt dışına silahlı kuvvet gönderilmesine ilişkin almış olduğu 107 ve 108 sayılı kararlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile açtığı davayı reddetmiştir.⁷ Anayasa Mahkemesi, bu iki TBMM kararını ne Anayasaya uygunluk denetimine tabi tutulan işlemlerden ne de nitelik ve içerik yönünden bunlara eşdeğer metinlerden görmemiş, dolayısıyla işin esasına girmemiştir.⁸

2. 1921 Anayasası ve Silahlı Kuvvetlerin Yurt Dışına Gönderilmesi

20 Ocak 1921 tarihli, "Teşkilatı Esasiye Kanunu" isimli ve toplam 24 maddeden oluşan 1921 Anayasası, olağanüstü şartların ortaya çıkardığı bir anayasa olması sebebiyle milli mücadeleyi yürüten Büyük Millet Meclisi'ne tüm yetkileri tanımıştır. İşgal altında bulunan bir ülkede, ilk amaç düşmandan kurtulmak olduğundan, Anayasa da bu amaca göre düzenlenmiş ve kısa tutulmuştur.

3'üncü maddede Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi (BMM) tarafından idare olunur denmektedir.⁹ Bu hükümden bir Meclis Hükümeti sistemi oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Milli mücadeleyi örgütleyen ve yöneten Millet Meclisi her alanda tek söz sahibidir. Zaten bakanlar da icra vekilleri ola-

⁵ Idem.

⁶ Idem.

⁷ Bülent Tanör, "Türkiye'de Dış İlişkilerin İç Hukuk Rejimi", Faruk Sönmezoğlu (der), Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s.508.

⁸ Ibid., s.509.

⁹ Şeref Gözübüyük ve Suna Kili, Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s.105.

rak adlandırılmaktadır. Bir başka deyişle; yürütme organı da yasamanın bizzat kendisinin seçtiği vekillerden oluşmaktadır.¹⁰ Bütün kuvvetler Meclis'te toplanmıştır. Dönemin olağanüstü şartları gereği kurulan İstiklal Mahkemeleri'nin üyeleri bile Büyük Millet Meclisi'nin üyeleri arasından seçilmiştir.¹¹ Ayrıca BMM Reisi, Vekiller Heyeti'nin de doğal reisidir. Bugünkü deyimle Millet Meclisi Başkanı aynı zamanda Başbakanlık koltuğunda da oturmaktadır.

Silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesine ilişkin 1921 Anayasası'nda bir hüküm bulunmamaktadır. 1921 Anayasası "savaş ilanı" konusunu da açıkça düzenlememekle birlikte Meclisin yetkilerini sayarken 7'inci maddede "muahede ve sulh akdi ve vatan müdafaası ilanı gibi hukuku esasiye BMM'ye aittir." hükmünü içermektedir.¹² Bu bağlamda BMM'nin her alanda tek söz sahibi olduğu gerçeği göz önüne alındığında, yurt dışına asker gönderme koşulları bulunmamasına rağmen BMM'nin bu konuda da yetkili olduğu ileri sürülebilir.

3. 1924 Anayasası ve Silahlı Kuvvetlerin Yurt Dışına Gönderilmesi

1924 Anayasası'nın İkinci Bölümünde yer alan ve "Yasama Görevi" başlığı altındaki 26'ncı maddede TBMM'nin bizzat yetkili olduğu hususlar sayılırken devletlerle sözleşme, antlaşma ve barış yapmak, harp ilan etmek gibi hususlara da yer verilmiştir. Ancak 1924 Anayasası'nda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır. 27 Haziran 1950 tarihli Birleşmiş Milletler Tavsiye Kararı'na dayanan Kore müdahalesine,¹³ Kuzey Atlantik Antlaşması'na (NATO) üye

¹⁰ Özbudun, op.cit., s.29.

¹¹ Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri 1920-1927, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988, s.47

¹² Meltem Dikmen Caniklioğlu, "Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye'nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, No.2, 2007, s.49.

¹³ Ibid., s.55.

olabilmek için asker gönderen Demokrat Parti Hükümetinin TBMM'ye danışmaması ciddi tartışmalara yol açmıştır. Kore'ye asker gönderme konusu, dönemin BM Genel Sekreteri Tryg ve Lie'nin 28 Haziran 1950'de Türkiye Cumhuriyeti'ne göndermiş olduğu telgraf metninin dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından 30 Haziran 1950'de TBMM Genel Kurulu'nda okunması ve ardından İzmir Milletvekili Ekrem Hayri Üstündağ ve arkadaşları tarafından verilen bir önerenin kabul edilmesinin dışında Meclis zemininde yeterince tartışılmamıştır.¹⁴ 27 Mayıs askeri ihtilalinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası'na silahlı kuvvetlerin gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin ülkeye kabul edilmesine yönelik özel bir düzenleme konmuş ve tekrar bu tür bir tartışma yaşanması ihtimalinin baştan önüne geçilmiştir.

Kore'ye asker gönderilmesine ilişkin hükümet ile muhalefet partisi arasındaki görüş ayrılığının hukuki dayanaklarına bakılacak olursa, dönemin hükümeti; anayasanın savaş ilanı yetkisini TBMM'ye verdiğini ancak hangi hususların savaş ilanı kapsamında olduğunu saymadığını ileri sürmüştür.¹⁵ Hükümet asker gönderme kararı almış olmakla birlikte savaş ilan etmemiştir. Demokrat Parti Hükümeti Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 39, 41 ve 42'nci maddelerine göre Birleşmiş Milletler emrine askeri birlik vermenin bir savaş kararı sayılamayacağı hususunu belirtmiş ve aldığı Kore'ye asker gönderme kararını savunmuştur. Bu nedenle Demokrat Parti iktidarı, muhalefet partisi CHP'nin, asker gönderme kararının Anayasanın 26'ncı maddesi uyarınca TBMM'de alınması gerekirken alınmadığı ve bu nedenle bir anayasa ihlali durumunun söz konusu olduğu görüşüne katılmamıştır.¹⁶

1924 Anayasası'nın 26'ncı maddesi ışığında tartışmaya bakıldığında, Hükümetin davranışının anayasanın lafzına uygun olduğu söylenebilir. Söz konusu madde harp ilanı konusunda yetkiyi açık şekilde TBMM'ye vermişse de hangi "hareketin" harp ilanı sayılacağını belirtmemiştir.¹⁷ Ancak Kore'deki

¹⁴ Hüseyin Emiroğlu, "Türk Dış Politikasının Oluşturulma Sürecinde Yasama-Yürütme İlişkileri", A.Ü SBF Dergisi, C.54, No.3, 1999, s.62.

¹⁵ Çağrı Erhan, "1945-60 ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C.I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.545.

¹⁶ Idem.

¹⁷ Mümtaz Soysal, Dış Politika ve Parlamento, Ankara, Sevinç Matbaası, 1964, s.199.

Birleşmiş Milletler hareketinin bir savaş sayılması gerekeceği söylenebilir.¹⁸ Bu nedenle başlamış bir savaşa fiilen katılma niyetini taşıyan bir kararın Hükümet tarafından savaş kavramı içine sokulmaması geçerli bir tez değildir. Ayrıca böyle önemli bir kararın Meclisin önüne getirilip yeterince tartışılmadan alınmasından doğan tereddüt ve endişeler¹⁹ nedeniyledir ki, 1961 Anayasası söz konusu durumu ayrı bir maddede düzenlemiş ve “milletlerarası hukukun meşru saydığı haller” ifadesi ile bir sınırlama öngörmüştür.

4. 1961 Anayasası ve Silahlı Kuvvetlerin Yurt Dışına Gönderilmesi

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin hususlar 1961 Anayasası’nın “Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme” başlıklı 66’ncı maddesinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hâli ilânına ve Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silâhlı kuvvetlerin Türkiye de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Bu izin için, Meclisler, birlikte toplanarak karar verirler.”

Yürütme organının 1924 Anayasası’nın 26’ncı maddesini geniş yorumlaması ve TBMM kararı olmadan Bakanlar Kurulu kararı ile Kore’ye Türk Silahlı Kuvvetlerini göndererek anayasal çerçeveyi genişletmesi gibi bir durumun yaşanmasının en başından önlenmesi için 1961 Anayasası’nın 66’ncı maddesi, bu tür durumları açıkça TBMM’nin iznine bağlamıştır.²⁰

1961 Anayasası’nın yasama hayatına getirdiği yeniliklerden biri olan bu maddenin Temsilciler Meclisi’ndeki görüşmeleri esnasında söz alan komisyon üyesi Fahri Belen konuşmasında; maddenin tarihsel süreçten alınan ders-

¹⁸ Idem.

¹⁹ Idem, s.202-204.

²⁰ Emiroğlu, op.cit., s.67.

ler sonucunda ortaya çıkan gerekliliğe değinmiştir. Belen, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya ile yapılan ittifakın dört kişi tarafından gerçekleştirildiğinden bahsettikten sonra Kore'ye asker gönderme kararının sadece Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı tarafından Yalova'da alındığını, daha sonra Bakanlar Kurulu'nda görüşüldüğünü ve en nihayetinde her şey olup bittikten sonra TBMM'nin haberdar olduğunu belirterek bu usulün yanlışlığına ve tehlikelerine dikkat çekmiştir.²¹

Maddenin ilk halinde “milletlerarası hukuk kuralları uyarınca” ifadesi bulunurken, “milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde” ifadesi Milli Birlik Komitesi tarafından yapılan değişiklikle getirilmiştir. Komisyon da ilgili değişikliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren savaşa karşı sergilediği olumsuz yaklaşımı ve maksadı daha iyi ifade ettiği nedeniyle kabul etmiştir.²²

5. 1982 Anayasası ve TBMM İçtüzüğüne Göre

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Anayasaya Uygunluk Denetimi

5.1.1982 Anayasası ve TBMM İçtüzüğüne Göre

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunması

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesi konusunda 1961 Anayasası ile getirilen ilk düzenleme 1982 Anayasası'nda da aynen yer almıştır. 1982 Anayasası'nın “Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme” başlıklı 92'nci maddesindeki düzenleme aşağıdaki gibidir:

“Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket

²¹ Kazım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1966, C.II., s.2315.

²² Ibid., s.2322-2329.

kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.”

Görüldüğü gibi bu maddenin birinci fıkrası 1961 Anayasası’nın 66’ncı maddesindeki düzenleme ile tamamen aynıdır. Ancak yenilik, bu maddeye ikinci bir fıkranın eklenmesi suretiyle silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde cumhurbaşkanına tanınan yetkidedir.²³

1973 tarihli TBMM İçtüzüğünde 1996 yılında yapılan değişiklikle²⁴, “Savaş Hali İlanı ve Silahlı Kuvvetlerle İlgili Kararlar” bölümünde düzenlenen “Silahlı kuvvet gönderilmesi veya kabulü” başlıklı 130’uncu maddeye göre ise:

“Anayasanın 92’nci maddesinin birinci fıkrası gereğince, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına belli bir süre için, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisince izin verilir. Bu karar Cumhurbaşkanı uygular.”

Anayasanın ve İçtüzüğün ilgili düzenlemelerinde görüldüğü gibi TBMM’nin izni olmadan ülkeye yabancı asker kabul edilmesi veya ülke dışına asker gönderilmesi mümkün değildir. Hatta TBMM İçtüzüğü, asker göndermenin belli bir süre için olabileceğini de hüküm altına almıştır.²⁵ Ayrıca süreyi tayin etme yetkisi 1983 tarih ve 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu’nun 16’ncı maddesi gereği TBMM’nindir.²⁶

²³ Tanör, op.cit., s.504.

²⁴ Fahri Bakırcı, TBMM’nin Çalışma Yöntemi, Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s.473.

²⁵ Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, <<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-354.htm>>, (Erişim Tarihi: 16.05.2011)

²⁶ Caniklioğlu, op.cit., s.52.

TBMM'nin Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesi ilişkin Hükümete izin verilmesine yönelik 722 sayılı kararının iptali için Anayasa Mahkemesi'ne dava açan Recai Kutan, Yasin Hatipoğlu ve 111 milletvekilinin iptal istemini görüşen Anayasa Mahkemesi, bu istemi oy çokluğu ile reddetmiştir. Ancak karşı oy kullananların yazdıkları gerekçede bu göndermenin, 1973 tarihli TBMM İçtüzük hükmü gereğince belli bir süre için olabileceği yönünde bir ifadeye yer verilmiştir. Yani ilgili Başbakanlık tezkeresinde gönderme süresinin belirtilmesi veya TBMM'nin karar verirken bu süreyi belirterek karar vermesi gerekmektedir.²⁷

Anayasa'nın 92'nci maddesi sadece bu konudaki izin verme yetkisinin TBMM'ye ait olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden TBMM bu yetkisini kullanırken süre dışında Bakanlar Kurulu'nun takdirinde bulunan kuvvet kullanımının nerede, nasıl olacağına ilişkin hususlara müdahale etmemelidir.²⁸

5.2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunmasına İzin Verme Konusunda Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Yöntem Sorunu

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonucunda Türkiye'nin kendisiyle ilgili önlemler alması amacıyla Hükümete izin veren TBMM'nin 107 ve 108 sayılı kararları, 18'inci yasama döneminde ana muhalefet partisi olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti tarafından anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüş ve söz konusu kararlar iptal davası konusu olmuştur.²⁹ Anayasa Mahkemesi, bu iki TBMM kararını ne Anayasaya uygunluk denetimine tabi tutulan işlemlerden ne de nitelik ve içerik yönünden bunlara eşdeğer metinlerden görmemiştir.³⁰

²⁷ Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, <<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-354.htm>>, (Erişim Tarihi: 17.05.2011)

²⁸ Osman Korkut Kanadoğlu, "Silahlı Kuvvetlerin Kullanımının Parlamento Tarafından Denetimi", Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt:3, s.416.

²⁹ Kürşat Erdil, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması", Ankara Barosu Dergisi, No.4, 2001 s.88.

³⁰ Ibid, s.89-90.

Anayasa Mahkemesi, “Anayasanın 92’nci maddesi uyarınca Hükümete TBMM tarafından yasama organının işlem türlerinden biri olan “karar” ile izin verilmesi Anayasanın 117’nci maddesinin amacı doğrultusunda uzmanlık ve yönetim tekniğinin kaçınılmaz gereğidir” diyerek 107 ve 108 sayılı TBMM kararlarının anayasal yargı denetimine bağlı tutulacak yasama işlemlerinden olmadıklarını belirtmiştir. Yasama organınca Hükümete izin verilmesi, iznin gelişim seyri ya da sonuçlarıyla TBMM’nin bağının kesildiği biçiminde yorumlanmamış, izni veren yasama organının sahip olduğu salt güç nedeniyle, gerektiğinde bu izni değiştirebileceği ya da geri alabileceği ilk incelemede ifade edilmiştir. Açıklanan nedenlerle Yüksek Mahkeme her iki TBMM kararının Anayasaya aykırı olup olmadıklarını saptamak amacıyla esasa girerek inceleme yapmayı gerekli görmemiştir.³¹

Karşı oy kullanan dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Yekta Güngör Özden, gerekçesinde, yasama organının işlemlerinin oluşturulmasında uygulanan yöntemlerle birlikte içeriğine bakılarak yargı denetimine tabi tutulup tutulamayacağını saptandığını belirtmiştir. Bu yüzden oluşum yöntemi, Anayasa Mahkemesi’nce denetlenecek metinlerle eşdeğer ve aynı nitelikte ise, evreleri ve adı engel sayılamaz görüşünü ileri sürmüştür. Ayrıca 92’nci maddesinde yazılı izin verme yetkisinin, yasama organının ortak kabul etmez, vazgeçilmez ve devredilmez yetkisini belirttiğini, bunun da yasa yoluyla kullanılmasında duraksamam olmaması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla “yasa” yerine “karar” yolu seçilerek fakat yasa konularını kapsayarak yasa içerik ve niteliğinde bulunduğundan, bu yolla yasama yetkisinin devri öngörüldüğünden, 107 ve 108 sayılı karar adlı yasama işlemlerini Anayasaya aykırı bulduğunu karşı oy yazısının gerekçesinde ifade etmiştir.³²

Anayasa Mahkemesi, TBMM’nin Bakanlar Kurulu’na “izin” vermesi işlemini bir “karar” ile gerçekleştirdiği ve bu kararın Anayasaya uygunluğunun denetlenemeyeceği içtihadında bulunurken, bir görüşe göre bu işlemler vatandaşın hukukunu ilgilendirdiği için kanunla yapılması gereken veya Anayasaya uygunluk denetimi yolu açılması gereken işlemlerdendir. Anılan görüş

³¹ Fahri Bakırcı, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yapı ve İşleyişi ile İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Cilt 2, Ankara, 2011, s.1492.

³² Ibid., 1496-1503.

ulusal güvenliği ilgilendiren bu tür konuların, bir hükümetin sayısal çoğunluğuna emanet edilmemeleri lazım geldiğini savunmaktadır.³³ Bu görüşe karşı görüş ise, Meclisin bu yöndeki kararlarının anayasaya uygunluk denetiminin açılmasının, mahiyetleri gereği siyasal nitelik taşıyan bu tür kararlara yönelik Anayasa Mahkemesi tarafından yerindelik denetimi yapılması tehlikesini beraberinde getirebileceğini öne sürmektedir.³⁴

6. Meşruiyet Sorunsalı

6.1. Uluslararası Hukukun 1982 Anayasası'ndaki Yeri

1982 Anayasası incelendiğinde, uluslararası hukuk kurallarının Türk hukuk düzeninde doğrudan hüküm doğurduğu maddeler bulunduğu görülmektedir.³⁵ Örneğin Anayasanın 15'inci maddesi; savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulması veya bunlar için anayasada öngörülen güvence- lere aykırı tedbirler alınabilmesini *uluslararası hukuktan doğan yükümlülük-lerin ihlal edilmemesi* şartına bağlamıştır.³⁶ 16'ncı maddede temel hak ve hür-riyetlerin yabancılar için *uluslararası hukuka uygun olarak* kanunla sınırlana- bileceği belirtilmiştir.⁴²nci madde, Türkçe'nin eğitim dili olduğunu hüküm altına alırken *uluslararası antlaşma hükümlerini saklı tutmuştur*.³⁷ 90'ıncı madde usulüne göre yürürlüğe konulmuş *milletlerarası andlaşmalar hakkın- da Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayaca- ğını* öngörmektedir. Yine 90'ıncı madde usulüne göre yürürlüğe konulmuş *te- mel hak ve özgürlüklere ilişkin* milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek *uyuşmazlıklarda mil- letlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet

³³ Caniklioğlu, op.cit., s.53.

³⁴ Idem.

³⁵ Ibid., s.45

³⁶ Ibid.,s.44.

³⁷ Idem.

kullanılmasına izin verme başlıklı 92'nci madde ise *milletlerarası hukukun meşru saydığı haller* ifadesine yer vermiştir.³⁸

1 Mart tezkeresi tartışmaları sırasında, milletlerarası hukukun meşru saydığı halleri tespit etme yetkisinin TBMM'ye ait olduğu ve bunun egemenlik hakkının bir gereği olduğu hususu dile getirilmiştir.³⁹ Bir devletin kendi silahlı kuvvetlerini ülke dışına yollamaya karar vermesi elbette kendi egemenliğinin doğal bir sonucudur. Ancak bu egemenlik hakkı o devletin anayasasında bir takım sınırlamalara tabi tutulmuşsa, bu sınırlamalara uygun hareket edilmesi de hukuki bir zorunluluktur.

Belirtmek gerekir ki; Anayasanın 92'nci maddesinde milletlerarası hukukun meşru saydığı halleri belirleme yetkisinin TBMM'ye ait olduğuna dair bir hüküm yoktur. 1 Mart tezkeresinin parlamentodan geçmesini savunanların real politik kavramı ışığında ileri sürdükleri Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine ya da yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin vermede uluslararası hukuka uygunluk şartının aranmaması gerektiği, TBMM kararının yeterli olduğu⁴⁰ veya TBMM'nin bu meşru halleri saptayabileceği görüşü hukuki bir temele dayanmamaktadır. Meşruiyeti olmadığı uluslararası kamuoyunda sıklıkla dile getirilen Irak savaşına, Türkiye yasama organının verdiği bir kararla meşruiyet sağlamasının ne derece geçerli olduğu tartışma götürecek bir konudur. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki gerek dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer gerekse TBMM Başkanı Bülent Arınç tarafından 1441 sayılı Karar dışında ikinci bir BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan girişilecek bir Irak savaşının meşruiyetinin çok tartışmalı olacağı sıklıkla vurgulanmıştır.

Anayasa'nın 92'nci maddesinde belirtilen "milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde" ibaresinin salt Türkiye'nin savaş hali ilanına karar vermesin-

³⁸ Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=188&lang=0>, (Erişim Tarihi: 13.03.2012)

³⁹ Taha Akyol, "Haydi Hayırlısı", 3 Mart 2003, Milliyet Gazetesi, <<http://www.milliyet.com.tr/2003/03/03/yazar/akyol.html>>, (Erişim Tarihi: 25.01.2008)

⁴⁰ Ece Göztepe, Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi ya da "Haklı Savaş"ın Haksızlığı Üzerine", A.Ü SBF Dergisi, C.59, No.3, 2004, s.92.

de bir ölçüt mü, yoksa asker gönderme ve topraklarında asker bulundurma durumunun da önkoşulu mu olduğu konusunda da bir tartışma bulunmaktadır.⁴¹ Başka bir ifadeyle savaş ilanı dışında “silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme”, ya da “yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verme” yetkisi konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesinin çoğunluk yorumu, bu yetkinin Bakanlar Kurulunun isin gereğini takdir ederek somutlaştıracığı “ön izin” niteliğinde bir yetki olduğu ve münhasıran TBMM’ye ait olmadığı yönündedir.⁴² Ancak doktrinde Mahkemenin çoğunluk yorumunun aksine yetkinin münhasıran TBMM’ye ait olduğu sekinde bir yaklaşım da söz konusudur. Bununla birlikte “savaş hali ilanı ve asker gönderme” eylemlerinin aynı madde içinde “ve” bağlacı ile “*milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde*” ibaresinden sonra ifade edilmesi durumun bir önkoşul olduğunu ortaya koymaktadır.⁴³

6.2. Birleşmiş Milletler Anlaşması, Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Haller ve 2003 Irak Savaşı Örneği

Bu yüzden 92’nci maddede önkoşul olan milletlerarası hukukun meşru saydığı haller hususuna bakmak gerekir. Uluslararası hukukta bu tür hallere dayanak oluşturan metin Birleşmiş Millet Anlaşması’dır.⁴⁴

Birleşmiş Milletler Anlaşması’nın “Barışın Tehdidi ya da İhlali ve Saldırı Eylemleri Haline Alınacak Önlemler” başlıklı VII. Bölümü’nde bulunan 42’nci madde uyarınca Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi dünya barışının ve güvenliğinin yeniden tesisi için askeri müdahale kararı verebilir.⁴⁵ Ancak bu müdahale için Anlaşmanın 39’uncu maddesine göre Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin barışın tehdit edildiğini, barışı ortadan kaldıran bir duru-

⁴¹ Dikmenoğlu, op.cit., s.55.

⁴² İpek Aydın,

⁴³ Dikmenoğlu, op.cit., s.55.

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Ibid., s.84.

mu veya saldırı fiilinin gerçekleştiğini tespit etmesi gerekir.⁴⁶ Silahlı yaptırma karar verilmesi halinde Birleşmiş Milletler üyesi devletler Anlaşma'nın 43'üncü maddesi uyarınca, kararın uygulanması için gerekli askeri birlikleri Konsey'in emrine vermeyi ve geçit hakkı dahil olmak üzere yardım ve kolaylıklarda bulunmakla yükümlüdürler.⁴⁷

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 39'uncu maddesi uyarınca dünya barışı için Irak'tan kaynaklanan bir tehdidin, barışı ihlal eden bir eylemin veya saldırının bulunduğu dair bir karar vermemiştir. Ayrıca Irak'a karşı silahlı ya da silahsız yaptırımların uygulanmasını karara bağlamamıştır.⁴⁸

Öte yandan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin hemen ardından 28 Mart 2003 tarihli ve 1472 sayılı kararı almıştır.⁴⁹ Kararda ABD ve müttefikleri "işgal güçleri" (*Occupying Power*) olarak nitelendirilmekte ve böylelikle Irak savaşının Birleşmiş Milletler Hukuku çerçevesinde meşru olmadığı metin düzeyinde de olsa vurgulanmaktadır.⁵⁰

Eğer "ulusal çıkar" kavramından yola çıkılarak ve parlamento baskı altına alınarak 1 Mart 2003 tarihinde görüşülen Başbakanlık tezkeresi kabul edilip Türkiye savaşın tam anlamıyla bir tarafı haline getirilmiş olsaydı hem Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana izlenen dengeli dış politika anlayışına hem de Anayasanın Başlangıç bölümünde yer verilen ve Türkiye'nin milletlerarası ilişkilerinde ve dış politika eylemlerinde yönlendirici olan "yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine aykırı bir politika izlenmiş olacaktı.⁵¹ Bu ilke anayasal bir değer olarak "sözü ve ruhuyla" yasama organını bağlamak-

⁴⁶ Kürşat Erdil, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması", Ankara Barosu Dergisi, No.4, 2001, s.84.

⁴⁷ Ibid., s.86.

⁴⁸ Göztepe, op.cit., s.92.

⁴⁹ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak konusuna ilişkin aldığı kararlar için Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, <http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm>, http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html, (Erişim Tarihi: 23.02.2012)

⁵⁰ Göztepe, op.cit., s.88

⁵¹ Tanör, op.cit., s.494.

tadır.⁵² Ayrıca alınacak TBMM kararının, milletlerarası hukukun meşru saydığı haller oluşmadığı için, Anayasa'ya aykırılığı da hukuken ileri sürülebilecektir.

Sonuç olarak ne tek başına Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ne de tek başına bir TBMM kararı hukuki meşruiyet temelini oluşturmakta yeterli sayılamaz. TBMM asker gönderme ve bulundurmada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu konudaki bir kararın mevcudiyeti halinde bile TBMM izin vermekten kaçınabilir.⁵³

6. Sonuç

Görüldüğü üzere Anayasa, yurt dışına asker gönderilmesine ya da yabancı askerî kuvvetlerin Türkiye'ye gelmesine izin verme yetkisini TBMM'ye vermektedir. Ancak bu maddede “Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında” ibaresiyle bir istisna hükmü bulunmaktadır. Burada ifade edilen “taraf olunan milletlerarası anlaşma” da esas olarak Kuzey Atlantik Antlaşması'dır (NATO). Çünkü Türkiye NATO'dan başka herhangi bir ittifak teşkilatına üye değildir. Bu istisna ifadesi, ister istemez, “milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerden” olmasa da, Türkiye'nin taraf olduğu bir milletlerarası anlaşma gereğince, TBMM'nin izni olmaksızın doğrudan hükümetin karar verebilmesi ihtimalini doğurmaktadır. Bu nedenle yeni Anayasa yapılırken, yurt dışına asker gönderme ve yabancı ülke askerlerinin Türkiye'ye gelmesi konusunda karar verme yetkisi hiçbir istisna olmaksızın TBMM'ye bırakılmalıdır.⁵⁴

Yurt dışına Türk Silahlı Kuvvetlerinin gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına belli bir süre için izin verilmesi siyaseten çok önemli kararlardır. Bu siyasi kararların hukuksal temellerinin sağlam olması kadar meşruiyetleri de büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla yeni ana-

⁵² Dikmenoğlu, op.cit.,s.54.

⁵³ Ibid, s.58-59.

⁵⁴ Çağrı Erhan, Yeni Anayasa Yapılırken Dış Politika Unutulmamalı, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=2370>, (Erişim Tarihi: 14.03.2012)

yasa çalışmaları yapılırken milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerin neler olacağı dikkate alınmalı ve yeni anayasa metninde bu haller net bir şekilde belirtilmelidir. Meşruiyetin Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşların aldıkları kararlarla mı yoksa yalnızca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarıyla mı sağlanacağı veyahut bu türden kararlar olsa bile Türkiye'nin kendi meşruiyet ölçülerini belirlemesi ve bunları dikkate alması gerektiği tartışmaya mahal vermeyecek bir şekilde düzenlenirse kamuoyu karmaşık hukuki tartışmalarla meşgul olarak enerjisini tüketmemiş olacaktır. Bunun yerine gerek iç siyaseti gerekse dış politikayı etkileyen boyutlarıyla yurt dışına asker gönderilmesi konusu tartışılabilir ve doğru politikanın ne olacağı hususuna daha fazla enerji ile odaklanılabilecektir.

EK-1:
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN
YABANCI ÜLKELERE GÖNDERİLMESİ HAKKINDA
TBMM KARARLARI

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
93	16.03.1964 / 18.03.1964	Yürürlükte bulunan Anlaşmalar uyarınca gerektiği vakit, Kıbrıs'a Türk Silahlı Kuvvetlerinin Gönderilmesine İzin Verilmesine dair TBMM Kararı
148	17.11.1967 / 20.11.1967	Mer'i Milletlerarası Antlaşmaların Verdiği Hakka İstinaden 16.03.1964 tarihli ve 93 sayılı Karar ile TBMM'nin Hükümet'e Verdiği Yetkinin Kullanılmasından Doğacak Muhtemel İnkişaf ve İhtilatlar Karşısında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İzin Verilmesine İlişkin TBMM Kararı
303	20.07.1974 / 21.07.1974	Dış Siyasi Olayların Ortaya Çıkardığı Ağır Şartlar Sonunda ve TBMM'nin 16.03.1964 Gün ve 93 Sayılı, 17.11.1967 Gün ve 148 Sayılı Kararları İle Verilen İzne Dayanılarak, Kıbrıs'a Yapılan İndirme ve Çıkarma Harekatının Meydana Getirmesi Muhtemel İhtilatlar Karşısında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İlişkin TBMM Kararı
107	12.08.1990 / 14.08.1990	Güvenliğimizin sağlanması için Silahlı Kuvvetlerin Yurt İçinde ve Dışında Kullanılmasına İzin Verilmesi Hakkında TBMM Kararı
108	05.09.1990 / 07.09.1990	Körfez Krizi Sebebi İle Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunmasına Anayasa'nın 92'nci maddesi Uyarınca İzin Verilmesine Dair TBMM Kararı
126	17.01.1991 / 17.01.1991	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunmasına, Bu Kuvvetlerin Kullanılmalarına İzin Verilmesine Dair TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
180	26.06.1992 / 28.06.1992	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak ve TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan çok uluslu gücün görev süresinin 30 Haziran 1992 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili kararları almaya Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı
204	08.12.1992 / 10.12.1992	Somali’de güvenli bir ortamın tesisini öngören 794 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını desteklemek üzere lüzum, hudut, şümül ve zamanı Hükümet tarafından takdir ve tespit edilmek kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin TBMM Kararı
205	08.12.1992 / 10.12.1992	Bosna-Hersek’te süregelen insanlık trajedisine çözüm getirmek ve insancıl yardım ulaştırmak için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nce alınabilecek güç kullanma kararlarına katılmak üzere; lüzum, hudut, şümül ve zamanı Hükümet tarafından takdir ve tespit edilmek kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
206	24.12.1992 / 26.12.1992	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM'nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan "Provide Comfort II" Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan çok uluslu gücün görev süresinin 31 Aralık 1992 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve mevzuatı çıkarmaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına; Anayasa'nın 92'nci mad-desi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı
245	24.06.1993 / 26.06.993	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM'nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan "Provide Comfort II" Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 1 Temmuz 1993 tarihinden itibaren altı ay daha uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve mevzuatı çıkarmaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına; Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
279	28.12.1993 / 30.12.1993	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 31Aralık 1993 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)
325	14.06.1994 / 16.06.1994	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı kararı da göz önünde tutularak TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 30 Haziran 1994 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
353	28.12.1994 / 30.12.1994	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM'nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan "Provide Comfort II" Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 31 Aralık 1994 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına; Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)
371	27.06.1995 / 29.06.1995	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM'nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan "Provide Comfort II" Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 30 Haziran 1995 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına; Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
386	28.10.1995 / 31.10.1995	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 31 Aralık 1995 tarihinden itibaren üç ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)
409	28.03.1996 / 30.03.1996	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 24.12.1992 tarihli ve 206 sayılı Kararı ile görev süresi uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin 31 Mart 1996 tarihinden itibaren üç ay süre ile uzatılmasına; çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı (Açık oylama ile oylandı.)

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
435	18.06.1996 / 19.06.1996	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM'nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan "Provide Comfort II" Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28.03.1996 tarihli ve 409 sayılı Kararı ile görev süresi 31 Mart 1996 tarihinden itibaren üç ay süre ile uzatılan çok uluslu gücün görev süresinin uzatılması hakkındaki kararın; Anayasa Mahkemesi'nde açılan dava sonucu iptal edilmesi halinde hukuki boşluğa neden olmamak "Provide Comfort II" hareketindeki müttefiklerimizle yapılmakta olan görüşmelerin sonuçlandırılabilmesi için gerekli olan zaman ihtiyacının karşılanması amacıyla yönelik olarak Çok Uluslu Güc'ün görev süresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi karar tarihinden başlamak üzere 31.07.1996 tarihine kadar uzatılmasına çok uluslu gücün yapısı, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Türkiye'nin Güce Katkısı ve bu gücün amaçlarına uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasına; Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
452	30.07.1996 / 30.07.1996	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 688 sayılı Kararı da göz önünde tutularak TBMM’nin 17.01.1991 Tarih ve 126 Sayılı Kararına Dayanılarak Başlatılan “Provide Comfort II” Huzur Harekatı Çerçevesinde ülkemizde konuşlandırılan Çok Uluslu Güç’ün görev süresinin 31 Temmuz 1996 tarihinden itibaren 5 ay süre ile uzatılmasına, Çok Uluslu Güç’ün yapısı, konuşlandırılması ve bu Güç’teki Türk askeri personeli sayısının artırılması, güce bağlı yabancı silahlı kuvvetleri personelinin ve Güç’ün ülkemizde tabi olacakları statünün tayini, Kuzey Irak’taki Türkiye’yi tehdit eden her türlü terörist yapılanmanın ve Irak’ın bölünmesini hedef alan faaliyetlerin önlenmesi, Sınır Güvenliği’nin sağlanması, Bölgenin ekonomik canlılığını kazanabilmesi için Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ambargodan zarar gören ülkelerle ilgili 50 ve 51 inci maddeleri uyarınca Türkiye’nin zararlarının telafisi, Türkiye’nin Güce Katkısı ve bu gücün Türkiye’nin menfaatlerine uygun biçimde kullanılmasıyla ilgili bütün kararları almaya ve gerektiğinde harekatı sona erdirmeye Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınmasına; Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair TBMM Kararı
477	25.12.1996 / 27.12.1996	Körfez Krizi sonrasında Irak ile ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak’ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, ABD ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşları ile sınırlı hava hareketinde bulunulmasına dair TBMM Kararı
487	20.02.1997 / 22.02.1997	Türkiye Tarafından El Halil’e (Hebron) askeri personel gönderilmesi hususunda Hükümetin yetkili kılınması için, Anayasa’nın 92’nci maddesine göre izin verilmesine dair TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
492	10.04.1997 / 12.04.1997	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'a Gönderilmesi Hususunda Hükümetin Yetkili Kılınması için Anayasa'nın 92'nci maddesine göre izin verilmesine dair TBMM Kararı
587	23.07.1998 / 23.07.1998	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'taki Faaliyetleri çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Arnavutluk Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Arasında İmzalanan Protokoller Uyarınca, Lüzum, Hudut ve Şümülü ve zamanı Hükümet tarafından takdir ve tespit edilmek kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'a Gönderilmesine İlişkin TBMM Kararı
596	08.10.1998 / 13.10.1998	Kosova Krizi ile ilgili oluşturulabilecek Çok Uluslu Müşterek Güç'e katılmak üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesine izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı
722	10.10.2001 / 10.10.2001	Gereği, kapsamı, sınırı, zamanı ve süresi Hükümet tarafından belirlenmek üzere, terörizme karşı başlatılan sürekli özgürlük hareketi ve devamının icrası kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi, yabancı silahlı kuvvet unsurlarının Türkiye'de bulunması ve Hükümet tarafından verilecek izin ve belirlenecek esaslar çerçevesinde bu kuvvetlerin kullanılması için Hükümete izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı
759	06.02.2003 / 07.02.2003	Irak'la ilgili yeni durum nedeniyle, Türkiye'deki askeri üs ve tesisler ile limanlarda gerekli yenileştirme, geliştirme, inşaat ve tevsi çalışmaları ile alt yapı faaliyetlerinde bulunmak amacıyla, ABD'ye mensup teknik ve askeri personelin 3 ay süre ile Türkiye'de bulunmasına ilişkin TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
763	20.03.2003 / 21.03.2003	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak'a Gönderilmesine; bu kuvvetlerin gerektiğinde belirlenecek esaslar dairesinde kullanılmasına ve muhtemel bir askeri hareket çerçevesinde yabancı silahlı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk Hava Sahasını Türk makamları tarafından belirlenecek esaslara ve kuralara göre kullanmaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasına Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca 6 ay süre ile izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı
782	07.10.2003 / 08.10.2003	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Güvenlik ve İstikrara Katkı Yapmak Amacıyla Irak'a Gönderilmesine, bu kuvvetlerin görev ve kullanılmasına ilişkin gerekli düzenlemelerin hükümet tarafından yapılmasına Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca 1 yıl süre ile izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı
876	27.06.2006 / 27.06.2006	Sınırı, kapsamı ve zamanı Hükümet tarafından takdir ve tespit edilmek kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Avrupa Kuvveti Kongo Demokratik Cumhuriyeti Harekatı kapsamında yurt dışına gönderilmesi ve Hükümetçe verilecek izin ve belirlenecek esaslar çerçevesinde bu kuvvetlerin kullanılması için Hükümete izin verilmesine ilişkin TBMM Kararı
880	05.09.2006 / 07.09.2006	Türk Silahlı Kuvvetlerinin Lübnan'a Gönderilmesi Hususunda Anayasa'nın 92'nci maddesi Uyarınca Hükümete izin verilmesine dair TBMM Kararı
892	29.05.2007 / 01.06.2007	Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü Bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 5 Eylül 2007 tarihinden itibaren 1 yıl daha UNIFIL Harekatına İştirak Etmesi Hususunda Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca Hükümete izin verilmesine dair TBMM Kararı

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
903	17.10.2007 / 19.10.2007	Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Irak'ın kuzeyinden ülkemize yönelik terör tehdidinin ve saldırıların bertaraf edilmesi amacıyla, sınır ötesi hareket ve müdahalede bulunmak üzere, Irak'ın PKK teröristlerinin yuvalandıkları kuzey bölgesi ile mücavir alanlara gönderilmesi ve görevlendirilmesi hususunda Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca Hükümete 1 yıl süreyle izin verilmesine dair TBMM Kararı
925	08.07.2008 / 11.07.2008	Birleşmiş Milletler Geçici Görev Bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 5 Eylül 2008 tarihinden itibaren bir yıl daha UNIFIL İştirak Etmesi Hususunda Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca Hükümete izin verilmesine dair TBMM Kararı
929	08.10.2008 / 10.10.2008	Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Irak'ın kuzeyinden ülkemize yönelik terör tehdidinin ve saldırıların bertaraf edilmesi amacıyla, sınır ötesi hareket ve müdahalede bulunmak üzere, Irak'ın PKK teröristlerinin yuvalandıkları kuzey bölgesi ile mücavir alanlara gönderilmesi ve görevlendirilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17.10.2007 tarih ve 903 sayılı kararıyla Hükümete verilen bir yıllık izin süresinin Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca 17.10.2008 tarihinden itibaren dair bir yıl süre ile uzatılmasına dair TBMM Kararı
934	10.02.2009 / 13.02.2009	Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz unsurlarının, Korsanlık/Deniz Haydutluğu ve Silahlı Soygun Eylemleriyle Mücadele Amacıyla Yürütülen Uluslararası Çabalara Destek Vermek Üzere Aden Körfezi, Somali Karasuları ve Açıkları, Arap Denizi ve Mücavir Bölgelerde Görevlendirilmesi Hususunda Anayasa'nın 92'nci Maddesi Uyarınca Hükümete Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
940	23.06.2009 / 25.06.2009	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin UNIFIL’in Görev Süresinin Uzatılması Yönünde Karar Alması Durumunda, Hudut, Şümul ve Miktarı Hükümetçe Belirlenecek Türk Silahlı Kuvvetleri Unsurlarının, 1701 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı ve 880 Sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı ile Tespit Edilen İlkeler Kapsamında 5 Eylül 2009 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha UNIFIL Harekatına İştirak Etmesi ve Bununla İlgili Gerekli Düzenlemelerin Hükümet tarafından Yapılması için Anayasa’nın 92’nci Maddesi Uyarınca İzin Verilmesine Dair Karar
956	02.02.2010 /05.02.2010	Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz Unsurlarının; Korsanlık/Deniz Haydutluğu ve Silahlı Soygun Eylemleriyle Mücadele Amacıyla Yürütülen Uluslararası Çabalara Destek Vermek Üzere, Gereği, Kapsamı, Zamanı ve Süresi Hükümetçe Belirlenecek Şekilde Aden Körfezi, Somali Karasuları ve Açıkları, Arap Denizi ve Mücavir Bölgelerde Görevlendirilmesi ve Bununla İlgili Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 10/2/2009 Tarihli ve 934 Sayılı Kararı ile Hükümete Verilen İzin Süresinin Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca 10/2/2010 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Uzatılmasına Dair Karar
969	26.06.2010 / 24.06.2010	Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü Bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 5 Eylül 2010 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha UNIFIL Harekâtına İştirak Etmesi Hususunda Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair Karar

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete'de Yayın Tarihi	Karar
975	12.10.2010 / 15.10.2010	Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Irak'ın Kuzeyinden Ülkemize Yönelik Terör Tehdidinin ve Saldırılarının Bertaraf Edilmesi Amacıyla, Sınır Ötesi Harekat ve Müdahalede Bulunmak Üzere, Irak'ın PKK Teröristlerinin Yuvalandıkları Kuzey Bölgesi ile Mücavir Alanlara Gönderilmesi ve Görevlendirilmesi İçin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 17/10/2007 Tarih ve 903 Sayılı Kararıyla Hükümete Verilen ve 8/10/2008 ve 6/10/2009 Tarihli 929 ve 948 Sayılı Kararları ile Birer Yıl Uzatılan İzin Süresinin Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca 17/10/2010 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Karar
984	07.02.2011 / 10.02.2011	Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz Unsurlarının; Korsanlık/Deniz Haydutluğu ve Silahlı Soygun Eylemleriyle Mücadele Amacıyla Yürütülen Uluslararası Çabalara Destek Vermek Üzere, Gereği, Kapsamı, Zamanı ve Süresi Hükümetçe Belirlenecek Şekilde Aden Körfezi, Somali Karasuları ve Açıkları, Arap Denizi ve Mücavir Bölgelerde Görevlendirilmesi ve Bununla İlgili Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 10/2/2009 Tarihli ve 934 Sayılı Kararıyla Hükümete Verilen ve 2/2/2010 Tarihli ve 956 Sayılı Kararıyla Bir Yıl Uzatılan İzin Süresinin Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca 10/2/2011 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Karar

Karar Sayısı	Karar Tarihi/ Resmi Gazete’de Yayın Tarihi	Karar
988	24.03.2011 / 26.03.2011	Libya’da Ortaya Çıkan Şiddet Ortamının Sona Erdirilmesini Teminen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Tarafından Alınan Kararlar Çerçevesinde; Lüzum, Sınır, Kapsam, Şekil, Yöntem ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tespit Edilmek Kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetleri Unsurlarının Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Yapılmasına Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar

KAYNAKÇA

- Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, <<http://www.anayasa.gov.tr/eskisi-te/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-354.htm>>, (Erişim Tarihi: 16.05.2011)
- <<http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=188&lang=0>>, (Erişim Tarihi: 13.03.2012)
- AYBARS, Ergün, İstiklal Mahkemeleri: 1920-1927, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1988
- AKYOL, Taha, “Haydi Hayırlısı”, 3 Mart 2003, Milliyet Gazetesi, <<http://www.milliyet.com.tr/2003/03/03/yazar/akyol.html>>, (Erişim Tarihi: 10.01.2008)
- AYDIN, İpek, “1982 Anayasası’na Göre Kuvvet Kullanımında Yetkili Organlar”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No.22, 2008, ss.1-22.
- Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, <http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm>, http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html, (Erişim Tarihi: 23.02.2012)
- BAKIRCI, Fahri, TBMM’nin Çalışma Yöntemi, Ankara, İmge Kitabevi, 2000
- ,Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yapı ve İşleyişi ile İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Cilt 2, Ankara, 2011.
- CANİKLİOĞLU, Meltem D., “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye’nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, No.2, 2007, ss.29-97
- ERHAN, Çağrı, “1945-60 ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C.I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.522-575.
- ,Yeni Anayasa Yapılırken Dış Politika Unutulmamalı, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=2370>, (Erişim Tarihi: 14.03.2012)
- EMİROĞLU, Hüseyin, “Türk Dış Politikasının Oluşturulma Sürecinde Yasama-Yürütme İlişkileri”, A.Ü. SBF Dergisi, C.54, No.3, 1999, s.41-71.
- ERDİL, Kürşat “Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması”, Ankara Barosu Der-

- gisi, No.4, 2001, ss.83-96.
- GÖZTEPE, Ece, “Amerika’nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye’nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi ya da “Haklı Savaş”ın Haksızlığı Üzerine”, A.Ü SBF Dergisi, C.59, No.3, 2004, ss.79-103.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref ve KİLİ, Suna, Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- KANADOĞLU, Osman Korkut, “Silahlı Kuvvetlerin Kullanımının Parlamento Tarafından Denetimi”, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan, Cilt:3, ss.413-423
- NEZİROĞLU, İrfan, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003.
- ÖZTÜRK, Kazım, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, C.II, 1966.
- SOYSAL, Mümtaz, Dış Politika ve Parlamento, Ankara, Sevinç Matbaası, 1964.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü, TBMM Basımevi, Ankara, 2010.
- T.C. Resmi Gazetesi Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, (Erişim Tarihi: 21.06.2011)
- TANÖR, Bülent, “Türkiye’de Dış İlişkilerin İç Hukuk Rejimi”, (der) Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s.493-510.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 2005.